

Teljes támogatottságú anyaság

Demény Pál professzor úr 2018. május 4-i KINCS rendezvényen elhangzott beszédének leirata.

A magyar kormánynak van egy kivételes célkitűzése, ami kivételes európai, sőt világviszonylatban is. Az Európai Unió legtöbb országában politikailag nem tartják megengedettnek, hogy egy kormány a népesedéspolitika területén kvantitatív célokat tűzzön ki maga elé. Pedig a kvantitatív célok kitűzése logikus és szükséges lehet. Hogy hány gyermeket vállalnak, az a családok szuverén joga. Ugyanakkor fontos kollektív kihatása vannak annak, hogy mi történik egy bizonyos viselkedési szituációban. Ez nagyon is indokoltta tehát egy világosan megfogalmazott aggregát demográfiai cél kitűzését.

Ez a kitűzött cél 2030-ra vonatkozik; mint jól tudjuk, a teljes termékenységi arányszámban fejeződik ki. E mutatónak a 2,1-es szintre való felemelkedése kívánatos. 2030 az ország szempontjából nagyon közel van, eléréséhez nem sok idő maradt tehát hátra. Ezért fontos, hogy ne csak gondolatok és tervek legyenek, hanem akciók is valósuljanak meg.

A jelenlegi helyzet az, hogy az ország kivételesen nagy ráfordítást ad a családtámogatási rendszerekre, a GDP gyakran idézett közel 5%-át. Ez nagyjából kétszerese annak, amit az Európai Unió átlagában tapasztalhatunk. Hogy működik ez az 5%-nyi jelenlegi családtámogatási rendszer? Hivatalos megnyilatkozások gyakran hangsúlyozzák, hogy amit a kormány eddig támogatások formájában megadott a családoknak, abból visszahátrálás nem lesz. Én hozzátenném, hogy az 5% elköltése és az 5% struktúrája állandóan vizsgálat tárgya kell, hogy legyen és kellene az olyan átalakítások és kiigazítások, amelyek még hatékonyabbá teszik a rendszert. Mindez teljesen összefér azzal az elvvel, hogy amit egyszer megadtunk, ahhoz ragaszkodunk is.

Hogy működik ez az 5%-nyi családtámogatás? Lehet erre jó statisztikákat citálni, látható, hogy lényeges elmozdulás volt az elmúlt 8 évben, hiszen egy nagy veszélyt jelentő alacsony szintről, az 1,25-ass teljes termékenységi arányszámról, a jelenlegi majdnem 1,5-ös szintre sikerült elmozdulni. Hogy családtámogatás és termékenység hogyan függ össze, az mindig vitatható. A jelenlegi struktúrának a demográfiai sajrtója nem mindig lelkes és pozitív. De világos, hogy ha ez a támogatási rendszer nem

működne, vagy nagy visszaesés volna belőle, az meglátászana a családok viselkedés formáin és a jelenlegi teljes termékenységi arányszám minden bizonnyal visszaesne.

A kérdés az, hogy merre mehetünk így tovább, mik a költségvetési határai annak, hogy még nagyobb ráfordítások legyenek? A jelenlegi családtámogatási rendszer többé-kevésbé hasonló (a GYED, GYES, GYET, még a CSOK is) azokhoz a rendszerekhez, amelyek a világ minden alacsony termékenyséű országok gyakorlatában megtalálhatunk. Ez igaz Európára, Japánra, igaz Ausztráliára is. Lehet ezekre a rendszerekre a jelenleginél többet költeni, nagyobb siker reményében? Természetesen lehet. Lehet valami újat is hozzáadni? Azt hiszem, lehet és szükséges is.

Anélkül, hogy fontossági sorrendet állítanék fel néhány fontos lehetőséget látok, amiről érdemes volna nem csak beszélni, hanem megegyezésre is jutni.

Az egyik a főállású anyaság intézménye. Hogy ez a kifejezés illetve terminológia ideális-e vagy nem, az megvitatás tárgya kell legyen. Én inkább azt mondanám, hogy a teljes támogatottságú anyaság címszó kedvesebb és akkurátusabb megfogalmazás volna. Mindenesetre a teljes támogatottságú anyaság intézményére jó példa az európai és általában az alacsony termelékenységű államok gyakorlatában mindeddig nincs, pedig kellene, hogy legyen. Egy ilyen intézmény bevezetése Magyarországon nemzetközileg példa értékű volna.

A másik nagy új komponens a nyugdíjak kiszámítása volna, amely tükrözné azt is, hogy mekkora volt a termékenységük. Erre vonatkozólag van egy sor megszívlelendő javaslat. Magyarország jól el van látva kitűnő nyugdíjszakértőkkel. Én magam is tettem erre vonatkozólag egy javaslatot 32 évvel ezelőtt az Európai Gazdasági Bizottság egy konferenciáján, amit Budapesten rendeztek meg. Az előadásom címe, ami 1987-ben megjelent nyomtatásban is: *Az időskori támogatás újra-összekapcsolása a termékenységgel*. Újra-összekapcsolás azért, mert a múltban az, hogy milyen volt a támogatás időskorban, teljesen attól függött, hogy mi volt a korábbi termékenységük. Ennek a kapcsolatnak hazai bevezetése szintén példaértékű volna Európában.

Nagy figyelem fogja kísélni azt, hogy mit csinál a magyar kormány arra vonatkozólag, hogy 2030-ban,

– ami holnap lesz – a teljes termékenységi arányszám elérje a 2,1-et. Itt van tehát az a lehetséges exportcikk, amely a nyugdíjban való elismerése a termékenységi viselkedésnek. Nem csak a termékenységi viselkedésnek, hanem annak is, hogy a termékenység mennyire gazdaságilag produktív, a munkaerőpiacon résztvevő dolgozókat jelent az ország számára. Azokat, akik már jelenleg nyugdíjban vannak, éppen úgy megilletethetné a differenciált támogatás, mint azokat, akik csak a jövőben fognak belépni a nyugdíjrendszerbe. Hogy a reform a termékenységre befolyással legyen, azt hiszem szükséges volna a múltban született és sikeresen felnevelt gyermekek után járó teljesítmény elismerése. Sok vita szükséges a reform érdemi kidolgozására, de az idő szorít, ezért remélem, hogy jövőre vagy 2020-ban már mindez a törvényekben is benne lesz és nem a különféle tanácskozásokon rágódó emberek elképzelése marad.

Van egy harmadik elképzelés is, amely ugyan nem közvetlenül a termékenységet támogató intézkedés, bár véleményem szerint fontos hatása volna a termékenységre is. Nevezetesen megvalósítani azt, hogy minden magyar állampolgárnak legyen beleszólása a politikai rendszerbe. A jelenlegi helyzet az, hogy a gyermekeknek nincs. A gyermekek megérdemelnék ezt, különösen olyan körülmény esetén, amikor egyre nagyobb az időskorúak részvétele a választójogosultak között. Kortól függően differenciáltak az érdekek. Aki 65 éves vagy idősebb, nem is szólva azokról, aki mint jómagam is, már 85 éves elmúlt, az pontosan tudja, hogy az újonnan megszülető gyermekek nyugdíj hozzájárulásaihoz nem fog hozzáférni. Csak a mostani dolgozók hozzájárulásából fedezett nyugdíjra számíthat a felosztó-kirovó rendszerben.

De illő dolog szavazatot adni a gyerekeknek? 100 évvel ezelőtt a nőknek nem volt választójoga. 1906-ban Európában először Finnországban megkapták a választójogot. A következő 15 évben majdnem minden országban megtörtént ez. Ami azelőtt egy képtelen elképzelés volt, ma már tökéletesen természetes. Véleményem szerint ugyanígy meg lehet érteni, hogy a gyermekeknek megadandó választójog logikailag és etikailag nem csak megérdemelt, hanem szükséges is.

Tudják ezt a jogot gyermekek gyakorolni? Nem, nem tudják, de vannak szüleik, akik számára világos, hogy mik a gyermekeik érdekei. Talán nem minden szülőre

alkalmazható ez, de a tipikus anya nagyon jól tudja megítélni gyermekei érdekeit és aszerint fog cselekedni. A választójog megadása, más által gyakorolva az eredeti javaslatomban úgy szerepelt, hogy a fiúgyerekek után szavazzanak az apák, a lánygyerekek után szavazzanak az anyák. Későbbi előadásaimban azonban ezt korrigáltam azzal, hogy logikus dolog ezt a képviseleti jogot a *szülőnek* adni. A szülőnek a magyar nyelvben dupla jelentése van. Minthogy a férfiak szülni nem tudnak, ezért logikus ezt a jogot az anyának adni, különösen olyan helyzetekben, amikor számos gyermek nem tradicionális családba születik vagy nő fel. Tudom, hogy politikailag ez nagyon kényes téma, mert mindenféle értelmezések vannak arra, hogy hogyan változna meg a választópolgárok összetétele kor szerint. Szerintem egészségesen. Mindez azonban komplikált, mert alkotmánymódosítást igényelne. Remélem mégis, hogy a kitűzött 2030-es 2,1-es termékenységi célt figyelembe véve újra megvitatja a magyar parlament ezt a javaslatot. Remélem, hogy az érveknek, amelyek azt mondják, hogy ez a reform pozitív változást eredményezne, sikeres lesz a fogadtatása.

A vitatémák közül látható, hogy az egyedülálló anyákról külön gondolkodás indult el. Sajnos az egyedülálló anyák a statisztika szerint számosak. Jobb volna az ő speciális helyzetükkel számolni és ezt rögtön beépíteni a teljes támogatottságú anyaságról és az időskori nyugdíjellátásról szóló elképzelésekbe is. Amikor egy országban a gyermekek 49%-a nem tradicionális családba születik, teljesen érthető az, hogy a kormány hangsúlyozza a tradicionális családformának a pozitív és kívánatos érdemeit. Ugyanakkor szükséges, hogy a család elismerése magába foglalja az olyan családokat, ahol csak anya és gyermek van. Ha a kormány megnyilatkozásait nézzük, explicit módon beszél arról, hogy *családonként* 2,1-es termékenységet kell elérni. Ez azt jelenti, hogy ebbe mindenki benne van, vagyis az is család, ahol egy anya van a gyermekével vagy gyermekeivel. Mindez összefér azzal, hogy a hivatalos politika azt sugározza, hogy a tradicionális család egy jobb konfiguráció, mint a nem tradicionális.

A kitűzött célok megvalósításában kiemelt figyelem fogja kísérni a magyar kormány család- és népesedéspolitikáját. Ennek a politikának sikerre vitele minden magyar közös érdeke kell legyen.